

Questions

- 1) Sarah has run a local grocery store for thirty years. Jonathan moves in, and wants to open a branch of a large grocery chain on the next block, using the resources of the big chain to charge lower prices in the community. Is that acceptable?
- 2) Sarah takes Jonathan to Beit Din, arguing that Jonathan will take away all of her customers and force her out of business. In a bombshell disclosure, Jonathan produces records showing that Sarah is secretly the major shareholder in the corporation that owns the town cemetery, so that she is at no risk of poverty. May Jonathan now open his store?
- 3) The Beit Din rejects Jonathan's point about Sarah's separate wealth, but Jonathan comes back with a survey showing that at least 10% of Sarah's current customers will remain loyal, regardless of the price differential between her store and Jonathan's store. Now may Jonathan open his store?
- 4) [A]t its big meeting last November, OPEC did nothing. Saudi Arabia didn't want to give up market share and refused to cut production — in the hopes that lower prices would help throttle the US shale boom. (Brad Plumer, *Why oil prices keep falling*, <http://www.vox.com/2014/12/16/7401705/oil-prices-falling>) What would Halachah say about this?
- 5) Jonathan opens his store, with permission of the local Beit Din. Sarah's established store is named *Kol Bo*, and Jonathan's store is named *Col Bo*. Further, Jonathan designs his logo to use the same colour and font as Sarah's logo. What recourse does Sarah have?

זכור לטוב!

א. בבא מציעא ט.:

משנה רבי יהודה אומר לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו וחכמים מתירין. ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב....
ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב וכו' מאי טעמא דרבנן? משום דקא מרווח לתרעא.

ב. רמ"א חו"מ קנו"ז

י"א הא דבני העיר יכולין למחות בבני עיר אחרת, היינו דוקא בדליכא פסידא ללקוחות, שמוכרין כשאר בני העיר וגם סחורתם אינה טובה יותר משל בני העיר, אבל אם נותנין יותר בזול, או שהיא יותר טובה, שאז נהנין הלקוחין מהן, אין מוכרי הסחורות יכולים למחות....

ג. שו"ע חו"מ רכח:יח

וכן יכול למכור בזול יותר מהשער, כדי שיקנו ממנו, ואין בני השוק יכולים לעכב עליו.

ד. ר' אברהם דוד מבוטשאטש, כסף הקדשים לחו"מ קנו"ז

אומן יכול לעכב על אומן אורח. אם האורח עושה בזול אולי קיל כבסחורה. וכן כשעושה ביופי ביותר בחיזוק ביותר.

ה. רמב"ן ב"ב כב.

מי שאין לו לירד לאומנות, משום מרווח תרעי ודאי לאו כל כמיניה. ואי בעו בני מאתיה דלוזיל גביהו יתנו על השערים או יושיבו ביניהן אחד מעירן, אבל האי ודאי מצי מעכב אההוא בר מתא אחריתי, דאי לא תימא הכי לעולם לא יעכב שאי אפשר שלא יוזל השער כשיש שם הרבה בני אומנות זו ותקנת לוקחים ודאי היא! אלא ש"מ כיון דהאי אית ליה פסידא לאו כל כמיניה דליתי בר מתא אחריתי וליתקין להו ללוקחים ויפסיד למוכרים, אבל בני המדינה רשאי להתנות שימכור בכך וכך, ואם לאו, שיושיבו שם אחר ובלבד בשער בינוני שיפה לשניהם.

ו. נימוקי יוסף מסכת בבא בתרא דף יא עמוד א

פ"ה הר"י בן מג"ש ז"ל דהיינו דוקא היכא דלא מוזלי תרעא טפי אז אמרינן דמצו מעכבי, אבל אי מוזלי טפי הא איכא תקנת לוקחים דההיא מתא [אם ישראל ניהו] לא מצו מעכבי. ונראה דעת הרב ז"ל בזול גדול אבל להוזיל מעט יותר ממוכרי העיר ודאי מצו מעכבי, דאם לא כן לעולם לא מצו מעכבי, שאי אפשר שכשיש שם הרבה מבני אומנות שלא יוזל השער ובשביל דבר מועט כזה לאו כל כמיניה לבר מתא אחריתי דליפסיד להאי וליתקן להאי דאי בעו בני מאתיה דלוזיל גבייהו או יתנו על השערים או יושיבו אחר מעירן כן נראה דעת הרמב"ן ז"ל.

ז. בית יוסף חושן משפט סימן קנו "והחלק השלישי"

ולכאורה לא משמע כן מדברי הרמב"ן, אלא דבין מוזלי פורתא ובין מוזלי טובא לה"ר יוסף הלוי לא מצו מעכבי, ולהרמב"ן מצו מעכבי.

ח. פתחי חושן חלק ה (גניבה ואונאה) - הערות פרק ט - השגת גבול במו"מ ועני המהפך בחררה הערה (יח)

לענ"ד נראה מדברי הרמב"ן שמודה שבזול גדול אין יכולים לעכב, שהרי כתב שיכולים להתנות על השערים או להושיב מבני עירם שימכרו בשער בינוני, ומשמע דהינו זול מועט...

ט. רמב"ן ב"ב כב.

ומיהו אי לא שוו עסקי אהדדי ודאי מודינא דמצו למימר ליה "את עסקך גריעא והך עסקא שפירא", וכעיסקא אחריתי דמיא דהא לית לך דכותה.

י. בית יוסף חושן משפט סימן קנו

והרא"ש לא כתב אלא דברי ה"ר יוסף הלוי ואחריו נמשכו רבינו ורבינו ירוחם (נל"א ח"ו קא ע"ג), והוסיפו לכתוב אהא שכתב הרמב"ן דהיכא דלא שוו עיסקי אהדדי כעיסקא אחריתי דמיא, וכל שכן אם היה סחורה אחרת שאין מוכרין אותה בני העיר דפשיטא דאין יכולים לעכב עליהם. ונראה מדבריהם דדוקא בשעיסקא של סוחרים הבאים יפה משל בני העיר הוא דאין מעכבין עליהם אבל אם של בני העיר יפה משלהם מעכבין עליהם וקצת נראה כן מדברי נמוקי יוסף. ותמיהא לי דאפילו של בני העיר יפה משלהם כיון דלא שוו אהדדי כסחורה אחרת דמיא וצריך עיון:

יא. פתחי חושן חלק ה (גניבה ואונאה) - הערות פרק ט - השגת גבול במו"מ ועני המהפך בחררה הערה (יח)

אלא שצ"ע דבלא"ה לאו בשופטני עסקינן שיקנו סחורה גרועה מהבאים למכור, וע"כ שהסחורה הגרועה זולה יותר, וא"כ שוב יש תועלת לבני העיר מחמת הזול (ומה שכתב הרמ"א עוד וכשמביאים סחורה אחרת שאין לבני העיר, אף על פי דלא מוזלי ואינה טובה יותר, אינם יכולים למחות, צ"ע שאם סחורה אחרת היא, מה שייך זול יותר או טובה יותר?)

פוסק חיותו "לגמרי"

יב. תלמוד ירושלמי מסכת בבא מציעא פרק ה הלכה ג

תני "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית ואמר לא לקחתי, אין לו עליו אלא תרעומת. ואם ידוע שלקח הרי זה מוציא ממנו על כרחו" ... אמר רבי יצחק הדא אמרה המבטל כיס חבירו אין לו עליו אלא תרעומת. המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינת חבירו וחנות חבירו מהו...

יג. שו"ע חו"מ תכ"א

הכניסו בחדר וסגר הדלת עליו ובטלו ממלאכתו, אינו נותן לו אלא שבת בלבד.

יד. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן עט

והרב"י מיייתי דברי אביאסף שבמרדכי ומבוי הסתום מג' צדדי' רק בצד א' נכנסו לו וראובן דר בסופו הסתום ובא שמעון לדור נגד שאין הגוי יכול לילך אא"כ ילך תחלה לפני פתח שמעון, נראה דיכול לעכב עליו כדר"ה, וכ"כ בהגה' מיי' פ"ו משכנים, ועל זה נבנה יסוד הראשון שבתשו' רמ"א סי' י'.

וצ"ע: אי פסק כר"ה מה צורך לאורך הזה? ואי ס"ל הלכה כר"ה ברי' דר"י אך בהא מודה, קשה: מנ"ל הא? ועוד א"כ איך כ' הגה' מיי' דספק כר"ה בר"י? ונלע"ד דודאי הך דר"ה קשה, מאי שנא רחיים דנקיט דוקא? וע"כ ה"ל נראה לאביאסף דר"ה לא אמרה אלא בכי האי גוני שמעכב הראשון על השני שאין אדם עובר להשני קודם שיגיע לפתחו של ראשון, כגון במבוי סתום, וזה שייך ברחיים שמשמיע קול וכל עובר עליו יודע ושומע ביום ובלילה שיש כאן רחיים, ומי פתי ילך אל השני כיון שהראשון קודם לו? נמצא פוסק לחיות' לגמרי.

טו. שו"ת פנים מאירות א:עח

מדפריך "מ"ט דרבנן" הלא הטעם הוא פשוט בשביל שמהנה הלוקחים... אלא ע"כ דלא משגחינן בטובת הלוקחים כיון דאיכא פסידא למוכרים, וכבר יצא השער והוא חק המדינה להתנות על השערים והוי כדינא דמלכותא, ולכך הוצרכו ליתן טעם שע"י זה ישתנה השער. וזה דווקא במכירת פירות ותבואה כשיראו אוצרי פירות שהוזלו יביאו כל פירותיה' למכור לשוק וישתנה השער.

טז. שו"ת משאת בנימין סימן כז

היכא דבא השני לדחות את הראשון לגמרי ולבטל אותו ממחיתו בענין החנות והאורנדות שאין רשות רק לאחד בכל העיר ובא השני והשיג גבול הראשון ודוחה אותו לגמרי כ"ע מודו דמצי מעכב אפי' אבר מבואה דידיה דהא ודאי פסק לחיותא לגמרי.

יז. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קיח

היכי דבאמת פוסק חיותי לגמרי מדבר זה מטחינת רחיים ופשוט אפי' יש לו לזה עוד אומנת אחר או אפי' הוא עשיר גדול אנו דנין על חיותא הלז דרחיים הוא נפסק לגמרי מכל וכל...

יח. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן לח

הנכון לע"ד שלא היה רשות לא להם ולא לשום אדם ליסד ביהכ"נ אחר במקום הסמוך שע"י זה ודאי שהרבה מאלו שהיו הולכים אצלו כשלא היו מייסדים ביהכ"נ האחר ילכו לביהכ"נ האחר שיסדו, דיש בזה איסור מהפך בחררה ויורד לאומנות חברו כמבואר בחת"ס חלק חו"מ סימן ס"א דבדבר שאין מקום לשניהם איכא איסור יורד לאומנות חברו אף לבר מאתיה, אף לר"ה בדרי"י ב"ב דף כ"א והובא בפ"ת סימן קנ"ו סק"ג. ואף שעדיין נשארו אצלו אנשים שמתפללים שם כיון שהוקטן המנין כל כך עד שאין לו כדי חייו והוזל ע"י זה ביהכ"נ שלו בהרבה מאד הוא ודאי קפוח הפרנסה שאסור. ומפורש כן ברש"י ב"מ דף ע"א ד"ה יורד דאף רק למעט מזונותיו של חברו אסור בדיון יורד לאומנות חברו משום דלמעט מכדי חייו הוא כפסוק לגמרי. ופשוט שכדי חייו מיקרי כדרך ההוצאה לאנשים בינונים ממדרגתו בחשיבות, וראיה מכדי חייו שהתירו להלוות לנכרים בריבית שהכוונה לכל ההוצאה לא רק למזונות לבד וכן הוא באיסור יורד לחייו שהוא בממעט לו שלא יהיה לו כדי הוצאתו אף שעדיין ישאר לו למזונות מצומצמין.

יט. פתחי חושן חלק ה (גניבה ואונאה) - הערות פרק יד - מדות משקלות ושערים הערה (לה)

ומ"מ נראה שאף לדעת האוסרים [במכירה בזול ביותר משום דקפסקת לחיותאי], אם חוג מסוים פותח חנות למכור בזול לחברים, אין בזה חשש, שמסברא נראה שלא אסרו אלא כשבזה מוריד השער בשוק, ובחוג מסוים לא שייך דבר זה, ואף על פי שלמעשה ממעט קונים בשאר חנויות.

כ. פתחי חושן חלק ה (גניבה ואונאה) - הערות פרק ט - השגת גבול במו"מ ועני המהפך בחררה הערה (יח)

ויש לדון בזמננו שיש פותחים צרכניות במחירים מוזלים מאוד, ואם מיועדים לחוג מסוים בלבד נראה פשוט שאין לעכב עליהם זהו לטובת אותו צבור, אלא שיש הרבה צרכניות שאע"פ שבאופן רשמי מיועד לחוג מסוים, למעשה מוכרים לכל הבא... ונראה שלדעת כמה פוסקים יש בזה משום פסקא לחיותיה, וכמ"ש לעיל, וצ"ע.

אגב יש לדון בצרכניות לחוג מסוים אם מותר למי שאינו מאותו חוג לקנות שם, ונראה שאם באמת מטרת הבעלים לההנות לאותו חוג בלבד, ודאי אסור, והוא יותר מגניבת דעת, שאפשר שיש בזה גם גניבת ממון, שהרי אין זה רוצה לטרוח או להרויח פחות אלא עבור צבור זה, וכ"ש כשצריך גם לשקר לשם כך. אבל אם אין הבעלים מקפיד ומוכר לכל מי שנכנס מבלי לשאול, אף על פי שבאופן רשמי נקרא ע"ש חוג מסוים, מסתמא ע"ד כולם עשה. ומ"מ נראה שמותר לקנות לעצמו ולמכור אח"כ לאחר.

תחרות שלא לשם מסחר

כא. ערך ש"י על חו"מ קנו:ה

ואם מוזיל כדי להזיק לחבירו, על דעת "גם לי גם לך לא יהיה", ואפילו עושה כן כדי שחבירו יתן לו דמים, ודאי כופין על מדת סדום...

כב. ב"ב יב:

ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה, כי קא פלגו, א"ל: פליגו לי אמצראי; אמר רבה: כגון זה כופין על מדת סדום.

כג. שו"ע חו"מ רכח:יח

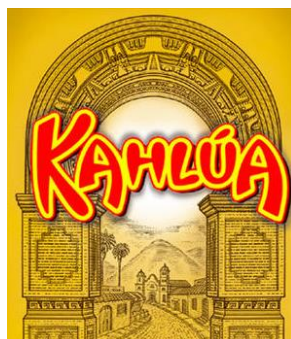
וכן יכול למכור בזול יותר מהשער, כדי שיקנו ממנו, ואין בני השוק יכולים לעכב עליו.

הנאה מן עבודת חבירו

<https://www.vutorah.org/lectures/lecture.cfm/839231/>

כד. Kahlua/Kahfua

כה. הלוגואים

כו. תוספות ב"ק כ: "הא"

אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:): כופין אותו על מדת סדום... שאני הכא שהיה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו.

כז. רמ"א חו"מ שסג:ו

אף על פי דכופין על מדת סדום במקום שזה נהנה וזה אינו חסר, הני מילי בדבר דאי בעי ליהנות לא יוכל ליהנות. אבל בכי האי גוונא דאי בעי בעל חצר ליהנות ולהרויח להשכיר חצירו היה יכול, אלא שאינו רוצה, אין כופין אותו לעשות בחנם

כח. נמוקי יוסף ב"ק ח:ט.

כתב הרא"ה ז"ל "אף על גב דקי"ל בעלמא דזה נהנה וזה אינו חסר כופין אותו על מדת סדום, הני מילי בקרקע של שניהם שאין משתמש בשלו כלל אלא שיכול לכופו ממדת הדין שלא לעשותו, וכגון הבונה כנגד חלונו של חבירו והלה מעכב עליו שלא לסתום אורה שלו והלה רוצה לעשות לו חלונות במקום אחר שלא יפסיד מן האורה כלל, כגון זה אמרינן כופין. אבל להשתמש בשלו כלל לא אמרו, שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שלא יכופך את חברו על כרחו."

כט. פתחי חושן חלק ה (גניבה ואונאה) - הערות פרק ט - השגת גבול במו"מ ועני המהפך בחררה הערה (כו)

נראה שבזמננו קיים מושג של מוניטין, והוא שוה כסף, שכל מפעל שרכש לעצמו שם טוב הרי זה מגדיל רכושו, ובשעת מכירת המפעל משלם הקונה עבור המוניטין בנכס. ובודאי שאסור להשמש ברכוש חבירו בדבר שהוא מקפיד על זה, ובפרט שנרכש על ידי טירחה ויגיעה של שנים...

ל. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן עט

ולכאורה בפשיטות הנ"ל למימר לאו משום פסיד' דראשון אלא משו' שהראשון המציא ההפקר הזה, ואי לולא הקדים מעותיו לגוי לא נסתלק מעולם מקרקע ולא הי' הפקר, ואינו בדין מי שחופר קרקע וממציא מציאה בעולם שיבוזו אחרים יגיעו.

וכן קשה... גבי עני הנוקף בראש הזית דקורא לי' מהרש"ל בשם טירחא ונדחק מאוד באיזה אופן יהי' הטירחא, ולא אמר בקיצור כי העני הוריד הזיתים לארץ וזה בא ואוכל יגיע כפו של זה! ומיהו התם עכ"פ הוה זיתים בעולם אלא טירחא בעלמא נהנה ממנו, והכא עדיף טפי שזה המציא ההפקר בעול' ואפי' לא הי' מוציא מעותיו ע"י רק שהשתדל ע"י שום המצאה שהגוי יפקיר הקרקע אינו ראוי להתיר לכתחלה שיהנה זה מה שהמציא זה והוא ילך בפח נפש...

ובאמת סברא זו כבר הזכירו תוס' ר"פ האומר בשם ר"מ אביו של ר"ת דמרחיקי מצודות הדג מה"ד פי' שהצייד הניח דגים ממותים במים למאכל שארי דגים ועי"ז מתקבצים דגים בתוך מהלך פרסה לאכול אותן דגים מתים...

ונ"ל משום דלא קי"ל כר' יהוד' אליבא דר' יוחנן ב"מ קי"ז ע"ב ומותר להנות בממון חברו אפי' לכתחלה, אפי' היכי שחברו המציא לו אותו הדבר... משו"ה הוצרך רש"ל לומר משום הפסד ממונו וגבי עני המנקף משום סכנה...